

УДК 81'373.231:82-98=161.2=411.21

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ДЖЕРЕЛО ПРЕЦЕДЕНТНОСТІ В ЕНІГМАТИЧНОМУ ТЕКСТІ (україно-арабомовні паралелі)

Оксана Сприса

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича,
вул. Університетська, 1, кімн. 239, Львів, Україна, 79000,
тел.: (032) 2394704, e-mail: arabso@ukr.net*

Розглянуто питання функціонування власних імен, джерелом походження яких є художня література, з погляду реалізації ними потенціалу прецедентності в українських й арабських текстах кросвордів (енігматичні тексти). Це дало змогу виявити роль і місце цієї ментальної сфери у процесах категоризації та концептуалізації дійсності свідомістю носіїв цих мов, відображених у відповідних національних когнітивних базах.

Ключові слова: прецедентне ім'я, художня література, кросворд.

Загальна спрямованість сучасних когнітивно-дискурсивних, комунікативно-прагматичних і лінгвокультурологічних досліджень все частіше засвідчує визнання аксіомою твердження про те, що оволодіння власне вербальним “кодом”, тобто мовою в її вузькоструктуралістичному розумінні, є недостатнім для успішної комунікації представників різних лінгвокультурних спільнот. У цьому контексті, слухним видається виділення чотирьох рівнів оволодіння мовою: власне лінгвістичного (1), національно-культурного (2), енциклопедичного (3), і ситуативного (4) [2, с. 102–109]. До національно-культурного й енциклопедичного рівнів відноситься оволодіння тим “кодом”, що належить до невербальних знаків культури, національних особливостей комунікації, – тим обмеженим, відносно стійким та обов'язковим для всіх членів певної лінгвокультурної спільноти набором знань, що є визначальним у їх взаємопорозумінні. Йдеться про “когнітивну базу” (КБ) – “певним чином структуровану сукупність необхідно обов'язкових знань і національно-детермінованих та мінімізованих уявлень того чи іншого національно-лінгво-культурного суспільства” [6, с. 32]. Центральними елементами такої національної КБ є *прецедентні феномени* (ПФ) – одиниці, що відображають культурні, історичні, літературні уявлення лінгвокультурної спільноти, характеризуються достатньою відтвореністю і стійкістю компонентного складу [15, с. 173].

На сьогодні теорію прецедентності досить активно вивчають у різних галузях науки: лінгвістиці, літературознавстві, культурології, філософії, фольклористиці, тощо. Це пояснюється тим, що *прецеденти* як мовні одиниці, в основі яких лежать загальні фонові знання (соціальні, культурні, чи власне лінгвістичні) комунікантів, здатні зберігати і накопичувати культурно-значущу інформацію певної лінгвокультури [13, с. 170].

У власне лінгвістичному розумінні виділяють два підходи до визначення цього терміна: у широкому розумінні *прецеденти* (пор. етимол.: лат. *precedens, precedentis* – той, що передує) – це будь-які стандартні, незмінні за формою і пов'язані зі стереотипним змістом вербальні одиниці, у вузькому – вербальні ПФ [3, с. 37]. У межах дискурсивних досліджень явище прецедентності розглядають у межах категорії інтерсеміотичності / інтертекстуальності / інтердискурсивності, а поява когнітивного і лінгвокультурологічного підходів сприяла виведенню досліджень у сфері інтерконтекстуальності на більш високий концептуальний рівень, де ПФ розглядають як такі, що зберігаються в свідомості у вигляді фрейм-структур та співвідносяться зі знаками, що за своєю структурою відповідають згорнутому тексту як з об'єктивними, так і з суб'єктивними компонентами. Це дає змогу проаналізувати “всю сукупність чинників, які впливають на процес спілкування, а також систему феноменів, що відображають національну специфіку ментально-лінгвального комплексу, з одного боку, а з іншого – визначають національно-культурну специфіку самої комунікації”, адже вони – це “той «магічний кристал», через який ми дивимося на оточуючий світ і оцінюємо його” [9, с. 143].

Однак, незважаючи на активність вивчення, проблема прецедентності зовсім не втрачає своєї актуальності і привабливості, навпаки, з'являються все нові варіанти трактування цього специфічного явища, цікаві підходи для його опису. З іншого боку, така різноплановість наукових підходів до вивчення ПФ не сприяла адекватному однозначному їх тлумаченню, про що свідчить багатоманітність термінів на позначення цього явища, що у працях різних авторів визначається то як “прецедентні феномени” (Д. Гудков, В. Красних, І. Захаренко та ін.), то “прецедентні тексти” (Ю. Караулов, Ю. Сорокін, Н. Бурвікова та ін.), “прецедентні текстові ремінісценції” (А. Супрун, Ю. Прохоров), “логоепістеми” (В. Костомаров, Н. Бурвікова), чи просто “прецеденти”.

Уперше термін “прецедентні тексти” в лінгвістичній науці увів Ю. Караулов [7, с. 216] і надалі він розвинувся в працях Ю. Сорокіна та І. Михалевої [18], Д. Гудкова [3; 4], В. Красних [11], Г. Слишкіна [19], І. Захаренко [6], та ін. Останні розширили межі вживання цього терміна, назвавши його “ПФ” і вказавши, що текст вони розуміють у більш вузькому значенні [6].

Взявши за основу дефініцію Д. Гудкова [4, с. 104] із врахуванням уточнень В. Красних [11, с. 170], ПФ розуміємо як: 1) добре відомі всім представникам національної лінгвокультурної спільноти (мають надособистісний характер); 2) актуальні в когнітивному (пізнавальному та емоційному) плані – за ПФ завжди стоїть певне спільне й обов'язкове уявлення про них у носіїв тої чи

іншої лінгвокультури, або інваріант його сприйняття, який і робить апеляції до ПФ “прозорими”, зрозумілими, конотативно забарвленими; 3) звернення (апеляція), до яких постійно відновлюється в мовленні представників тої чи іншої національної лінгвоспільноти (зберігаються у вигляді штампів свідомості (асоціацій), що формують когнітивну одиницю, організовану за типом фрейм-структури – “пучка” передбачуваних асоціативних зв’язків). Це вкорінені у свідомість певної лінгвокультурної спільноти ціннісні уявлення про навколишню дійсність, суспільні та особистісні взаємовідношення, моральні пріоритети, характерні для певного соціально-історичного етапу, що виражаються у вербальній формі та без зусиль декодуються носіями певної етно-лінгвоспільноти [20, с. 11].

Як ми вже згадували, ПФ можуть бути як вербальними, так і невербальними: до перших належать найрізноманітніші тексти як продукти мовленнєво-мисленнєвої діяльності, до других – твори живопису, скульптури, архітектури, музичні твори, тощо. Серед вербальних ПФ своєю чергою, виділяють *власне вербальні* ПФ: прецедентне ім’я (ПІ) і прецедентне висловлювання (ПВ), та *вербалізовані*, тобто такі, що зазнають вербалізації – сюди відносять прецедентну ситуацію (ПС) і прецедентний текст (ПТ), який, звісно, сам по собі є вербальним, однак, будучи прецедентним, у свідомості зберігається переважно все-таки не від першого і до останнього слова, а як певний “концепт” національного рівня, тобто як стиснутий “образ”, максимально зужене уявлення про цей текст [11, с. 171–172].

У межах цієї статті ми перш за все звернемося до ПІ – власних імен, що вживаються в тексті не стільки для позначення конкретної людини (ситуації, міста, організації та ін.), скільки в якості свого роду культурного знаку, символу певних якостей, подій [4, с. 108]. Займаючи проміжне положення між онімами та апелятивами і маючи стійке неденотативне значення, цей особливий клас імен часто вважають *алюзивним* [14, с. 3]. Такі найбільш значущі та актуальні для певної лінгвокультурної спільноти імена стають складовими її національної КБ. У міру їх освоєння формуються національно-детерміновані уявлення чуттєво-експресивного й оцінного характеру (асоціації, канотації), що обумовлюють сприйняття цих імен носіями цієї лінгвокультури – інваріанти сприйняття певного імені, наявність яких і є головною диференційною ознакою ПІ.

За В. Красних, ПІ – це індивідуальне ім’я, пов’язане або з широковідомим текстом, що зазвичай належить до прецедентного, або з ПС; це свого роду складний знак, при вживанні якого в комунікації відбувається апеляція не до власне денотата (референта), а до набору диференційних ознак цього ПІ; може складатися з одного чи більше елементів, позначаючи при цьому одне поняття [8, с. 48]. Диференційні ознаки ПІ – це не просто набір чи “пучок” характеристик, а складна система, що може охоплювати характеристики за рисами характеру або зовнішнім виглядом. Тоді як атрибут ПІ – це те, що тісно з ним пов’язане, але є не достатнім для його сигніфікації (деталі одягу чи зовнішнього вигляду, за якими можна “ідентифікувати”, “впізнати” денотат). Диференційні ознаки – це ядро ПІ, а його атрибути – периферія [19, с. 88–90].

Такий підхід дає змогу розглядати ПІ репрезентантами “прецедентних концептів – ментально-вербальних одиниць, що використовуються для уявлення, категоризації, концептуалізації та оцінювання дійсності при побудові картини світу і її фрагментів” [15, с. 5]. При цьому розуміння ПІ зводиться до засвоєння мовною особистістю ключових концептів цієї лінгвокультури, що стоять за ними, та національної концептосфери загалом.

Дослідження арсеналу таких активно вживаних ПІ дає змогу виявити цікавий матеріал для оцінювання певного національного ментально-лінгвального комплексу, життєвого досвіду та прагматичних установок у комунікації загалом. Цим зумовлена поява останнім часом лінгвістичних пошуків, спрямованих на виявлення самого факту використання тих чи інших ПФ, їх частотності та інваріантів сприйняття у різних типах дискурсів. При цьому, акцент здебільшого зроблено на текстах ЗМІ (О. Ворожцова, О. Єгорова, О. Кирилова, Л. Комлева, С. Кушнерук, Е. Нахімова, Л. Рогозіна) чи художньої спадщини певних авторів (Е. Валявська, Е. Кузьміцькая, Е. Морозова, Л. Романець). Ми ж своєю чергою пропонуємо звернутися до енігматичного тексту, а зокрема – до текстів кросвордів. Це є невипадковим: по-перше, тексти кросвордів відображають знання й уявлення про світ і про людину в цьому світі, репрезентуючи не наукове, а “переломлене” повсякденністю щоденне знання. Тому представлення знань у кросворді суттєво відрізняється від інформації, поданої у дефініціях тлумачних словників, які майже не містять у поясненнях елементів оцінювання і, тим більше, асоціативних зв'язків слів [5, с. 6–19]. По-друге, макроодиниці кросвордів (формулювання завдань і відповіді) є, без сумніву, національно-маркованими. Одиниці-відповіді є лінгво-когнітивними одиницями мовної свідомості, а одиниці-завдання містять формулювання, що становлять певний інваріант сприйняття того чи іншого феномена. При цьому інваріант може виражатись або безпосередньо, або на нього можуть “виводити” вектори асоціацій, що складають фрейм-структуру свідомості [10, с. 5].

Розгляду різних аспектів кросвордів присвячені праці В. Красних [10], Е. Денисової [5], А. Барсук [1] та ін.

Співвіднесення статті кросворду (“формули смислу”) із енігматичним текстом є виправданим, зважаючи на такі його ознаки, як: структура питання-відповіді, комунікативна спрямованість, відсутність автора, інформаційна самодостатність і змістова завершеність. У зв'язку із цим структура тексту кросворду подана у вигляді моделі: а) відгадка (загадане ім'я), б) енігмат (загаданий, закодований об'єкт дійсності), в) енігматор (об'єкт, через який відбувається загадування). Розрізнення термінів “енігмат” і “загадка” виправдовується тим, що одній відгадці (слову) може відповідати декілька енігматів (загаданих об'єктів) [5, с. 5].

Стрімкий розвиток когнітивної лінгвістики і міжкультурної комунікації дає нам можливість по-новому глянути на вивчення тексту кросворду як на певну модель фонових знань людини про світ, повсякденне життя, як на джерело, в якому сконцентровано представлений досвід, специфіка культури народу. Адже кросворд, як національно-специфічний енігматичний текст, акумулює в собі

актуальну систему цінностей, суспільну мораль, ставлення до світу, до людей, до інших народів; тут наглядно демонструється спосіб життя народу, важливі для нього історичні факти, традиції та весь культурний досвід загалом, відображаючи еталони, символи, аксіологічну систему культурних концептів і стереотипів, а це, без сумніву, когнітивна проблематика. Але, на відміну від тлумачних словників, де описано тільки лексичне значення, тут зафіксований так званий “лексичний фон”, соціо-культурний контекст. Отже, тексти кросвордів виконують функцію своєрідного словника мотивів, а асоціативні зв’язки, вербалізовані в їх енігматорах, репрезентують національно-детерміновану категоризацію дійсності та інваріанти уявлень про ті чи інші “культурні предмети” членів певної лінгвокультурної спільноти. Тому вивчення текстів кросвордів шляхом розгляду П, що, як ми уже з’ясували, є центральними елементами КБ, яка своєю чергою, є тим ядром знань і уявлень, що входять в соціокультурну компетенцію певного лінгвокультурного суспільства, – це ще один крок до успішної та адекватної комунікації. Адже, як стверджує Є. Скворцова, “вивчення інтертекстуальних проявів в малоформатних текстах з позицій теорії прецедентності дає змогу розглядати ці явища не тільки на рівні тексту, а й ширше, в межах дискурсивного і навіть інтердискурсивного простору” [17]. Особливо важливою ця проблема постає у зіставному аспекті, що сприятиме виявленню етноспецифічних та універсальних тенденцій функціонування цих феноменів і зони можливих збігів / незбігів “лінгво-когнітивних пластів національно-культурної складової дискурсу” [10, с. 7].

Предметом розгляду цієї розвідки є група українських і арабських П, джерелом походження яких є *художня література*. Зіставний аналіз асоціативно-семантичного поля таких імен із врахуванням джерел прецедентності є важливим для визначення ролі та актуальності певних ментальних сфер у межах цих національних КБ та соціокультурних компетенцій загалом, а також пріоритетів у процесах категоризації та концептуалізації дійсності свідомістю носіїв різних мов. Проведений з цією метою аналіз енігматорів кросвордів українською та арабською мовами, розміщених у друкованих виданнях й Інтернет-мережі за період 2009–2011 років, загальною кількістю понад 20 000 одиниць виявив: відібрані методом суцільної вибірки П, джерелом походження яких є “художня література”, становили 520 одиниць, а це – більше 20 % від загального обсягу П. Причому, частка таких П в українських текстах кросвордів (28 %) значно перевищує від арабських (17 %), що дає змогу зробити припущення про домінантність *художньої літератури* як джерела прецедентності в українській національній КБ на відміну від арабської, де вона поступається масовій культурі – *музиці та кіно*.

Однак, варто вказати, що виділення ментальних сфер – джерел походження П є досить умовним, оскільки важко провести чітку межу між ними чи визначити термінологічно-впорядкований корпус таких спектрів фонових знань. Зокрема, у процесі оброблення результатів вибірки, було помічено, що українські та арабські П зі сфери-джерела “художня література” перетинаються з такими ментальними сферами, як “театр” (*Наталка Полтавка*, *وليام شكسبير*

‘Вільям Шекспір’, حنا مينا ‘Ханна Міна’), “кіно/телебачення” (Гаррі Поттер, О. Довженко, “Три мушкетери”, السندباد ‘Сіндібад’, شرلوك هولمز ‘Шерлок Холмс’), “релігія/міфологія” (Ісус Христос, Одиссей, Тора, رخ ‘Рох’, القرآن ‘Коран’, روبین ‘Робін’), “фольклор” (Баба Яга, Попелюшка, جحا ‘Джохха’), “музика” (В. Івасюк), “історія” (Гамалія, Роксолана) тощо. Ідеться про *прецедентні контамінанти* – феномени, що належать одночасно до двох джерел [16, с. 153]. У цьому контексті, можливо, більш виправданою буде дещо загальніша класифікація, за якою вищевказані спектри фонових знань вважаються субсферами в складі сфери “мистецтв”, на відміну від інших сфер – “соціальної” (політика, економіка, медицина, та ін.), “науки” (математика, фізика, хімія, та ін.), і “релігії” (термінологія О. Нахімової – [15]).

Як засвідчив аналіз матеріалу, субсфера-джерело ПІ “художня література” в українських та арабських статтях кросвордів представлена, перш за все авторами творів та їх персонажами, що своєю чергою, актуалізують інші ПФ – висловлювання, тексти чи ситуації, наприклад:

Створіння, яке стає прекрасним, коли дістається Івану-Царевичу → Жаба
Парубок у Котляревського → Еней

اسم فرس تسببت في حرب ٤٠ سنة بين القبائل العربية ← داحس

‘Ім’я коня, що став причиною 40-річної війни між арабськими племенами’ →
‘Дахіс’

شخصية تراثية عربية ارتبطت بالفانوس السحري ← علاء الدين

‘Легендарна арабська постать, пов’язана із чарівною лампою’ → ‘Аладін’

При цьому субсфера-джерело “художня література” розглядається в якості фону, в якому розкриваються своєрідні **прецедентні поля**, у складі яких виділяється ціла підсистема концептів, фреймів, ланцюжків та ін. ментальних одиниць.

Наприклад, в українських текстах кросвордів помітно виділяються ПІ Т. Шевченко, І. Франко, М. Гоголь, що, без сумніву, входять в українську національну КБ у складі цілого фрейму ПІ, пов’язаних з їх життєвим та творчим шляхом: *Місто вічного спокою Тараса Шевченка, який так багато писав про жіночу долю → Канів; Іван Франко → Каменярь; Син Солохи → Вакула*. В арабському енігматичному тексті такими ПІ є *Н. Махфуз, Х. Джубран, Тага Хусейн* та ін.:

‘Одна з праць Нагіба Махфуза’ → ‘Хан Халілі’ خان الخليلي ← من مؤلفات نجيب محفوظ

‘Ліванський поет-емігрант’ → ‘Джубран’ جبران ← شاعر لبناني مهجري

عميد الأدب العربي في القرن الماضي ← طه حسين

‘Патріарх арабської літератури в минулому’ → ‘Тага Хусейн’

Помітне місце в українській та арабській національній КБ займають ПІ зі субсферою-джерелом “Дитяча література”. Це ментальне поле імен має чи не найбільший потенціал репрезентаторів прецедентних концептів. Наприклад, концепт *Баба Яга* в українському енігматичному тексті актуалізується через такі диференційні ознаки та атрибути: *Казкова баба → Яга; Як звати бабу, якою лякають дітей? → Яга; Через нього вилітає з хати Баба-Яга → Димар; Віп-транспорт Баби Яги → Ступа*; та ін. Фреймовий аналіз таких концептів дає

65 %, іноземні ПІ – 30 %, універсальні ПІ – 5 %), що свідчить про достатню “замкненість” арабської національної КБ.

До універсально-прецедентних імен відносимо перш за все імена, що виникли на основі загальнолюдських ПІ (чисельні ремінісценції до Біблії та міфів); міжнародних “мандрівних сюжетів”, співвіднесеність яких із певним національним джерелом є досить розмитою; а також конкретні ПІ, що стали надбанням людства (типу *Моцарт, В. Шекспір, Г. Поттер, Дракула* та ін.), наприклад: *Ім'я матері Ісуса Христа* → *Марія*; *Перший “пілот”* → *Ікар*; *Граф, який боявся осинового кілка* → *Дракула*;

‘Матір людства’ → ‘Єва’
 أم البشرية ← حوا
 أشهر أديب انجليزي على مستوى العالم ← وليام شكسبير

‘Найвідоміший англійський літератор в світі’ → ‘Вільям Шекспір’

У процесі обробки результатів дослідження було виявлено, що в українських текстах кросвордів у ментальній сфері “Література” помітно (44 %) представлені ПІ іноземного походження (здебільшого – російські, англійські та французькі), тоді як в арабських – традиційно перевагу надають національно-детермінованим художнім концептам (65 %), хоча й ПІ французького чи англійського походження також займають далеко не останнє місце в ієрархії літературних пріоритетів арабофонів.

Специфіка тексту кросворду зумовлює вживання ПІ здебільшого у їх денотативному (екстенсiональному) значенні, позначаючи при цьому власне конкретні постаті чи місця, а не в конотативному (інтенсiональному). Рідко тут ПІ також зазнають перефразування чи інших лексико-граматичних трансформацій.

Отже, проведене дослідження засвідчує, що ПІ як мовні одиниці-символи можуть виступати як одинично, так і в складі цілого комплексу суміжних ПІ та ін. ПФ, що належать до одного чи різних ментальних понятійних сфер-джерел. Така їх “багатшаровість”, багатство інваріантів сприйняття, висока частотність в українських й арабських текстах кросвордів (які, без сумніву, є результатом ментальної та мовленнєвої діяльності носіїв цих національних лінгвоспільнот) дає змогу розглядати їх важливими історично-зумовленими концептами-маркерами культурної пам’яті, національного когнітивного простору з великим прагматичним потенціалом, що є ключовим у контексті міжкультурної комунікації.

Наприклад, ця розвідка підтверджує “літературоцентризм” української національної КБ, на відміну від арабської, де ця властивість хоча і є дещо менш кількісно вираженою (поступається сучасним тенденціям популярної культури), однак є більш усталеною та має вищий потенціал прецедентності. З іншого боку: сама система арабських ПІ субсфери “Художня література” є порівняно закритою від іноземного впливу; в обох досліджуваних лінгвокультурах усе ще спостерігається відносно однаково високий рівень прецедентності героїв класичної й дитячої літератур.

Для подальших комплексних досліджень таких феноменів важливою є розроблення спеціального підходу із врахуванням сучасних методик

інтерпретації тексту, когнітивної лінгвістики і лінгвокультурології в контексті нової культурно-антропологічної парадигми філологічних досліджень.

Стаття: надійшла до редакції 16.12.2013

доопрацьована 20.02.2014

прийнята до друку 23.04.2014

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барсук А. О. Лексика кросвордів та сучасний читач (психолінгвістичний аналіз лексики) / А. О. Барсук // Наукові записки. Філологічні науки, Том 18. – С. 45–49. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/NaUKMA/Fil/2000_18/09_barsuk_ao.pdf
2. Беликов В. И. Социолінгвістика : учебник для вузов / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 439 с.
3. Гудков Д. Б. Для чего мы говорим? (К проблеме ритуала и прецедента в коммуникации) / Д. Б. Гудков // Язык, сознание, коммуникация : сб. статей / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М. : Филология, 1997. – Вып. 2. – С. 26–40.
4. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 288 с.
5. Денисова Е. А. Структура и функции энигматического текста (на материале русских загадок и кроссвордов) : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” [Электронный ресурс] / Е. А. Денисова, МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2008 – 26 с. – Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net>.
6. Захаренко И. В. Русская когнитивная база и русское культурное пространство в зеркале кроссвордов // Язык, сознание, коммуникация : сб. статей / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М. : “Филология”, 1998. – Вып. 5. – С. 32–40.
7. Караулов Ю. Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Ю. Н. Караулов // Русский язык и языковая личность. – М. : Наука, 1987. – С. 216–168.
8. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология : курс лекций. Текст / В. В. Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2002. – 284 с.
9. Красных В. В. Когнитивная база vs культурное пространство в аспекте изучения языковой личности (к вопросу о русской концептосфере) // Язык, сознание, коммуникация : сб. статей / ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М. : “Филология”, 1997. – Вып. 1. – С. 128–144.
10. Красных В. В. Национально-культурная составляющая русского языкового сознания (на материале кроссвордов) / В. В. Красных // Язык, сознание, коммуникация : сб. статей / [отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов]. – М. : МАКС-Пресс, 2000. – Вып. 15. – С. 5–13.
11. Красных В. В. Свой среди чужих: миф или реальность? : [монография] / В. В. Красных – М. : Гнозис, 2003. – 369 с.
12. Кушнерук С. Л. Сопоставительное исследование прецедентных имен в российской и американской рекламе : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20. [Электронный ресурс] / С. Л. Кушнерук. – Челябинск, 2006. – 24 с. – Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/97008/>
13. Морозова Е. Л. Языковые средства создания прецедентного мира художественного произведения (на материале произведений Д. Брауна) /

Е. Л. Морозова // Вестник Ставропольского государственного университета, 2010. – С. 170–174. – (Филологические науки ; вып. 67).

14. *Наумова Т. М.* Аллюзивные антропонимы в британской концептосфере : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04. – Германские языки / Т. М. Наумова. – Нижний Новгород, 2011. – 24 с. – Режим доступа : <http://www.lunn.ru>

15. *Нахимова Е. А.* Прецедентные имена в массовой коммуникации [Электронный ресурс] / Е. А. Нахимова. – Екатеринбург, 2007. – 207 с. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics2/nakhimova-07a.htm>

16. *Немирова Н. В.* Прецедентность и интертекстуальность политического дискурса [Электронный ресурс] / Н. В. Немирова // Лингвистика : бюллетень Уральского лингвистического общества. – Екатеринбург, 2003. – Т. 11. – С. 146–156. – Режим доступа : http://gendocs.ru/v30160/политическая_лингвистика_2003_11?page=11

17. *Скворцова Е. В.* Лингвокультурная специфика функционирования прецедентных феноменов в американском кинодискурсивном пространстве [Электронный ресурс] / Екатерина Владимировна Скворцова. – Режим доступа : <http://e-conf.nkras.ru/konferencii/2010/Skvorcova.pdf>

18. *Сорокин Ю. А.* Прецедентность и смысловая структура художественного текста / Ю. А. Сорокин, И. М. Михалева // Структурно-семантический и стилистический анализ художественного текста : сб. науч. тр. – Харьков, 1989. – С. 113–115.

19. *Слышкин Г. Г.* От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе : [монография] / В. В. Слышкин – М. : Academia, 2000. – 128 с.

20. *Федорова Л. Ю.* Прецедентные феномены культуры в сознании современной студенческой молодежи: опыт социокультурного анализа : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. социол. наук : спец. 22.00.06. [Электронный ресурс] / Л. Ю. Федорова. – Ростов-на-Дону, 2008. – 24 с. – Режим доступа : http://rspu.edu.ru/rspu/science/dissertation_councils/dissertations/avtoref/FedorovaAvto.pdf

**BELLES LETTRES AS A SOURCE OF PRECEDENCE
IN THE ENIGMATIC TEXT
(ukrainian- and arabic-language parallels)**

Oksana Sprysa

*Ivan Franko National University of L'viv,
Professor Yaroslav Dashkevych Department of Oriental Studies,
1, Universytets'ka str., room 239, L'viv, Ukraine, 79000
tel.: (032) 239 47 04, e-mail: arabso@ukr.net*

The article deals with the functioning of the proper names originating from belles lettres writings in terms of implementing by them of the precedence potential in Ukrainian and Arabic crossword-puzzles (enigmatic texts). This has enabled the author to reveal the role and place of this mental area in the processes of categorizing and conceptualizing the reality by the native speakers' consciences as reflected in the respective national cognitive bases.

Key words: precedent name, belles lettres, crossword-puzzle.

**ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА КАК ИСТОЧНИК
ПРЕЦЕДЕНТНОСТИ В ЭНИГМАТИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ
(УКРАИНСКО-АРАБСКИЕ ПАРАЛЛЕЛИ)**

Оксана Спрыса

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра востоковедения имени профессора Ярослава Дашкевича,
ул. Университетская, 1, комн. 239, Львов, Украина, 79000,
тел.: (032) 239 47 04, e-mail: arabso@ukr.net*

Рассмотрен вопрос о функционировании имен собственных, сферой-источником которых является художественная литература, с точки зрения реализации их потенциала прецедентности в украинских и арабских кроссвордах (энигматические тексты). Это позволило определить роль и место этой ментальной сферы в процессах категоризации и концептуализации действительности сознанием носителей данных языков, отображенные в соответствующих национальных когнитивных базах.

Ключевые слова: прецедентное имя, художественная литература, кроссворд.